

'חביבה רייק'

נקראה ע"ש חביבה רייק - הצנחנית יוצאת הפלמ"ח שצנחה בסלובקיה בספטמבר 1944 בשטחים בכבושים ע"י הנאצים, נתפסה והוצאה להורג בידי הנאצים.

הספינה יצאה מכף קאטו סואניון, יוון, ביוני 1946 כשעל סיפונה 343 מעפילים. בצמוד אליה הפליגה הספינה 'רפי' - ספינת עזר של המוסד לעליה ב' - ועליה 119 מעפילים. ב- 5 ביוני הועברו ל'חביבה רייק' המעפילים מה'רפי' שהחזירה ליוון את הצוות הזר. סה"כ הצטופפו בספינה 462 מעפילים לקראת ההגעה לארץ.

ב- 7 ביוני התגלתה ע"י הבריטים. הספינה ננגחה ע"י משחתת, עלו עליה מס' חיילים בריטים, והיא נגררה לחיפה והגיעה אליה ב- 8 ביוני. המעפילים הועברו למחנה המעצר בעתלית. המלווים הצליחו להתחמק ממעצר תוך התחזות לאנשי שירות בעזרת תעודות זיהוי שהוכנו עבורם מבעוד מועד.

מפרט טכני

שמות קודמים	Aghios Andreas
סוג כלי השייט	ספינה בנויה עץ, בעלת תורן אחד עם מפרש גב
תפוסה	210 טון
הנעה	מנוע דיזל
מהירות	7 קשרים

רכש והכנה

הרוכש	צוות שליחי המוסד לעלייה ב' ביוון, בראשות אהוד אבריאלי, יאני אבידוב ולוי שבט. הספינה נחכרה מסוכן מקומי שכינויו ה'אווז'.
מקום הרכישה	פיראוס, יוון
נתיב שייט לנמל ההכנה	הספינה נרכשה בנמל ההכנה.
גילוי בריטי בשלב זה	מועד ההפלגה מנמל פיראוס היה ידוע לבריטים. הצי הבריטי קיבל על כך דיווח מהמודיעין הבריטי בפיראוס.
נמל ההכנה	פיראוס
צוות ההכנה	קיפי סאמק ושלוש בורשטיין, שהיו מלווי הספינה, ארץ ישראלים שעבדו ביחידת אונרר"א במקום, וצוות של מספנה מקומית.
ארגון הספינה להעפלה	ב-15 באפריל 1946 החלו בהכנת הכלי. ההכנות נמשכו עד 30 במאי. בשלב האחרון היה צורך להעמיס מים ומזון על ספינה אחרת. ואחר כך, בחוף שומם, להעביר ממנה את הדברים ל'חביבה רייק' ול'רפי', שהיתה מיועדת לצאת עימה. הוכנו דרגשים ל-350 איש, ושתי סירות ל-15 איש כל אחת. הספינה צוידה ב-6 טון דלק, 10 טון מים, ומזון ל-10 ימים.

צוות ומלווים

מפקד הספינה	אריה (קיפי) קפלן – פלי"ם.
מלווים נוספים	שמואל (סאמק) ינאי – פלי"ם, מפקד 'רפי'.
גדעונים	שלום בורשטיין המכונה 'גור-אריה' / אברהם ליכובסקי המכונה 'נור' על ספון 'רפי'
מכשיר קשר	מקלט איטלקי לכל הגלים, משדר חזק 8-4 מגה סייקל, ומכשירי יד אמריקאים לדיבור.
רב חובל	יווני.
צוות	יווני.

העלאת מעפילים

נמל / אזור ההעלאה	כף סוניון, דרומית לפיראוס, יוון.
יחס השלטונות	השלטונות לא התערבו ולא היו הפרעות. אנשי קשר הגישו סיוע במחנה המעפילים .
מספר מעפילים	462
מוצא ושיוך תנועתי	מזרחי - 18, תיאודור הרצל - 11, מכבי - 9, התאחדות צעירים יהודיים - 8, בני עקיבא - 8, איחוד - 4, שיבת ציון - 4, דרוור - 2, תחיית ציון - 2, בית"ר - 2, דגל ציון - 2, מכס נורדאו - 2, תפארת ישראל - 2, פרטיזנים - 2, נוער ציוני - 1, בני ציון - 1, התחייה - 1, והיתר ניצולי מחנות ריכוז. רובם צעירים בגילאי 15, וכן 25-20. נערים בגילאי 15-17.
מחנה המעפילים	מחנות הכשרה במסווה של מחנה קיץ, במרחק 15 דק' הליכה ממקום ההפלגה: האחד –פרנקוקליסיה ליד אתונה, והאחר – בחוף סוניון. המעפילים התגוררו באוהלים שקיבלו באמצעות אנשי קשר בצבא היווני. הם התאמנו בשחיה ובחתירה, ועברו הדרכה לקראת ההפלגה .
דרך הגעה לאזור ההעלאה	ברגל מהמחנה לחוף.
ההעלאה	התכנית הייתה להעלות את המעפילים על שתי ספינות- אחת קטנה בשם 'רפי' והשנייה 'חביבה רייק'. בלב ים יועברו המעפילים, והספינה 'רפי' תחזור ליוון. ביום ההפלגה בשעה 17:30, הודיעו למעפילים להתכונן. עד 21:00 היו כולם מוכנים, וב- 21:30 עלו לשתי הספינות. 'רפי' עגנה במרחק שלושה מטר מסלע גדול. הותקן גשר עץ מהסלע ל- 'רפי'. האנשים עברו על גבי הגשר, ומ'רפי' עברו ל'חביבה רייק' שעגנה לידה. ההעלאה נמשכה שעה.
ארגון הספינה	האנשים חולקו לקבוצות בנות 20 איש והוקמו ועדות לנושאים שונים. 300 איש שוכנו במחסן בגודל 150 מטר מעוקב. השאר שוכנו על הסיפון ששטחו 80 מ"ר. הייתה קבוצת ימאים סלוניקאים שעסקה בכל הצד התפעולי. ראשי הקבוצות ומדריכי התנועות שימשו בתפקידים בספינה .

ההפלגה

תאריך ושעה	2 ביוני 1946, שעה 23:30.
נתיב ההפלגה	הים היה שקט, שתי הספינות יצאו יחד מן הנמל והקימו קשר ביניהן. הנתיב היה: מפיראוס דרך האי סירוס (Siros). אחר כך שונה הנתיב והספינה עברה בין רודוס לסקרפנטו (Karpathos), ומשם לכרתים ופורט סעיד.
אירועים בדרך	תוכנית ההפלגה הייתה לצאת יחד עם הספינה הקטנה 'רפי' ולהעביר את האנשים מ'רפי' ל'חביבה רייק' כאשר יהיו במרחק 150-200 מיל מחופי הארץ. צוות הימאים היה אמור לעבור ל'רפי'. שתי הספינות קיימו ביניהן קשר במהלך ההפלגה בעזרת אלחוט דיבור, איתות ודגלים. רבי החובלים התנגדו לנתיב השיוט המתוכנן, משום שרצו לשוט לאורך החוף התורכי. הם חששו יותר מהמצרים מאשר מהאנגלים, אך לבסוף הסכימו. כשהספינה הייתה מול נמל Anauisos, היא התנגשה בסירת מנוע קטנה, אך לא נגרם כל נזק. בגלל מחסור במים, הפליגו לכיוון רודוס והצטיידו במים באי סקרפנטו. ב- 3 ביוני הם עגנו שם במשך הלילה מחשש מוקשים, או עלייה על שרטון. ב- 5 ביוני בשעה 18:00 הועברו המעפילים מ-'רפי' עם סאמק ל'חביבה רייק'. ההעברה נמשכה חצי שעה. מלחי 'חביבה רייק' עברו אל ה'רפי'. מעתה השיטו את הספינה המלווים. כן הועברו ל'רפי' שני טון מזון מיותרים. הצוות היווני חזר ליוון עם 'רפי' בפיקודו של ליכובסקי יהגדעוני'. ב- 6 ביוני זיהו את דמיטה במרחק 30 מייל. משם פנו בנתיב לפורט סעיד ובערב זיהו את אורותיה.

עימות עם הבריטים

גילוי וליוי בריטי	על פי דיווחים בריטים, היה ידוע להם על הפלגת 'רפי' ו'חביבה רייך' ועל העברת הנוסעים בלב ים. ב- 7 ביוני בשעות הבוקר כשהספינה הייתה במרחק 40 מייל מהחוף, חג מטוס בגובה נמוך. המטוס חג מעליה 3 פעמים. לקראת הצהריים נראתה משחתת מתקרבת. בשעה 13:00 הגיעה המשחתת והחלה מלווה את הספינה. בשעה 16:00 נעלמה המשחתת, ונראה כי הפליגה כדי למסור דיווח. היא חזרה ב- 19:30 בקירוב.
הכנות לעימות והוראות	הספינה הפליגה תחת שם יווני, וליד פורט סעיד הניפה גם דגל תורכי ודגל מצרי. מקום הורדת המעפילים נקבע לניצנים. על החוף ידליקו פנס נפט, ויש להגיע מכיוון דרום. במקרה וייתפסו ויאלצו להפליג לכיוון אחר, יש לחבל במכונות ולארגן התנגדות. כאשר יתגלו, על האנשים כולם לרדת אל מתחת לסיפון.
העימות ותוצאותיו	כאשר התקרבה המשחתת הבריטית לספינה, הורידו הבריטים מספר מלחים לסירה וירו כמה צרורות. כעבור מחצית השעה החליטו בספינה לביים קלקול במנועים ולעצור. המשחתת עצרה אף היא. בשעה 16:00 הוחלט להמשיך בהפלגה לכיוון צפון – מערב, להתרחק מהחוף כדי להתחמק מהבריטים, ולחזור למחרת עם שחר ולנסות להגיע לחופי תל אביב. ב- 19:30, כשחזרה המשחתת, כיבתה הספינה את אורותיה והפליגה בכיוון ההפוך. תרגילי ההתחמקות נמשכו עד חצות, אז התקרבה המשחתת Soumarez וכן סירות משטרה. המנועים כובו והאנשים סולקו. המשחתת נגחה בדפנות הספינה, והבריטים עלו וניסו להתניעה אך בחוסר הצלחה. כן ניסו לתחקר את העולים. באותה עת הספינה היתה במרחק כ- 25 מיל מהחוף. ב- 02:00 אור ליום 8 ביוני, קשרו את הספינה וגררו אותה לנמל חיפה. המעפילים הועברו למחנה עתלית. מתחקור המעפילים בידי הבריטים נראה להם שזו הייתה התארגנות פרטית של יהודים מיוון.
תקשורת לארץ בעימות	עם תחילת המגע עם הבריטים, הושלך מכשיר הקשר לים.

חילוץ מלווים

הוראות והכנות לחילוץ	כאשר נכנסה הספינה לנמל חיפה, שלחו אנשי חוליית הנמל של הפלי"ם שהיו על החוף הודעה למלווים, שעליהם לרדת לחוף ולגשת למשאית מסוימת, שם יקבלו את תעודות הזיהוי שלהם. ינאי ירד והתחזה למעפיל ועסק בפריקת חפצים תחת עינם של הבריטים. האחרים התחמקו באותה דרך בכלי רכב אחרים.
החילוץ	ינאי העמיס את החפצים על המשאית והתחמק לתוך תא הנהג, שם קיבל את תעודתו. אחר כך יצא מהנמל כעוזר נהג והזדהה כך בשער הנמל.

תוצאות

לאן הגיעו המעפילים	למחנה עתלית
---------------------------	--------------------

שונות

אחד המעפילים בספינה היה ג'קו רזון - מתאגרף יהודי מפורסם בזמנו מסלוניקי אשר זכה בשנת 1939 באליפות יוון במשקל בינוני (היה גם שוערה של קבוצת הכדורגל של סלוניקי - "אולימפיאקוס"). ג'קו היה ניצול שואה מאושוויץ, שניצל בזכות כשרון האגרוף שלו וגם הציל יהודים אחרים (על כך קיבל את אות ההוקרה 'אות המציל היהודי' מטעם 'המרכז העולמי של בני ברית-ירושלים' ו'הוועדה להוקרת גבורתם של המצילים היהודים בשואה'). הוא היה חבר בהכשרה בקטימה צאקונה (tsakona katima) שבה שהו המעפילים לעתיד בהמתנה להעפלתם (לפני שעברו למחנה בסניון, סמוך יותר למועד ההפלגה). לג'קו היה חבר טוב בשם שלמה ארוך, אף הוא מתאגרף ידוע מסלוניקי וניצול שואה בדרך דומה (העפיל בספינה 'ברל כנלסון'). בשנת 1989 הופק בהוליווד הסרט Triumph of the Spirit (עם סט צילומים באושוויץ, לראשונה עבור סרט) בכיכובו של וויליאם דפו. הסרט פורסם כסיפור קורותיו בשואה של שלמה. ג'קו טען שלמעשה הסרט מתאר את קורות חייו שלו ואף התנהל משפט בנושא שהסתיים בפשרה כספית.